

Б.Є. ПАТОН,
президент Національної академії наук України,
академік НАН України

Сьогодні ми відзначаємо виняткову, знаменну подію — 100-річчя від дня народження геніального вченого й організатора науки, видатного математика і механіка, тричі Героя соціалістичної праці, академіка Мстислава Всеволодовича Келдиша. Його незрівнянні наукові досягнення золотим фондом увійшли до скарбниці вітчизняної і світової науки.

Свої перші кроки в науковій сфері Мстислав Всеволодович зробив у стінах Центрального аерогідродинамічного інституту імені М.Є. Жуковського — славнозвісного ЦАГІ. Протягом кількох передвоєнних років він блискуче здійснив низку фундаментальних досліджень і швидко досяг у науці незбагнених висот.

Ще до початку Другої світової війни М.В. Келдиш раз і назавжди розв'язав проблему вібрацій авіаційних конструкцій — так званого флатера, а трохи пізніше — проблему шиммі. Унікальні розрахунки вченого відкрили безперешкодний шлях до стрімкого зростання гвинтової та реактивної авіації, стали яскравим свідченням величчя його творчого генія.

Коло наукових інтересів Мстислава Всеволодовича охоплювало кілька напрямів фундаментальної математики — теорію наближень, теорію функцій, функціональний аналіз, диференціальні рівняння. У повоєнний час він особливо багато уваги приділяв обчислювальній математиці, яка згодом дала величезні результати в атомних і космічних дослідженнях та проектах.

М.В. Келдиш виявив себе не лише як надзвичайно талановитий учений, але і як високопрофесійний керівник великих наукових колективів, ініціатор і творець багатьох перспективних науково-технічних ідей.

У тісній співпраці зі знаменитим Сергієм Павловичем Корольовим він ініціював проведення широкого циклу робіт з вивчення і освоєння космосу. Зокрема, на посаді голови Міжвідомчої науково-технічної ради з космічних досліджень при Академії наук СРСР він розгорнув широкомасштабну координаційну діяльність, яка принесла блискучі успіхи світового значення.

З іншого боку, Мстислав Всеволодович зосередив свої творчі зусилля на розв'язанні атомної проблеми, взявши участь у реалізації атомного проекту країни. Його виняткові здібності й можливості якнайкраще прислужилися у спільній роботі з фізиками-ядерниками на чолі з Ігорем Васильовичем Курчатовим. У цій творчій співдружності вирішувалися найскладніші завдання освоєння атомної і термоядерної енергії з оборонною метою, а також і для мирного її використання.

М.В. Келдиш, С.П. Корольов та І.В. Курчатов були славною трійцею найвидатніших учених того часу, яку ми жартوما називали «три К». Мені пощастило бачити оригінальне фото «трьох К» у домашньому кабінеті Сергія Павловича Корольова.

У 1961 році Мстислав Всеволодович зійшов на високу посаду президента Академії наук СРСР, а наступного року мене обрали президентом Академії наук України. І я безмежно вдячний долі, що подарувала мені щасливу можливість спілкування з цією чудовою людиною. Особливо тісним воно стало в 1963 році, коли я увійшов до складу Президії всесоюзної Академії.

У цей час повною мірою проявилися виняткові організаторські здібності М.В. Келдиша. Він отримав широкі повноваження для стимулювання й підтримки новітніх

наукових напрямів — кібернетики, квантової електроніки, молекулярної біології та генетики. За його дієвою участю усувалися псевдонаукові концепції і тенденції, що перешкождали науковому й технічному прогресу. Він багато зробив для зростання авторитету радянської науки на міжнародній арені та зміцнення зв'язків наших учених із зарубіжними колегами.

Протягом славетного 15-річчя президентства М.В. Келдиша відбувалося бурхливе зростання фундаментальної академічної науки, яка стала основою технічного і технологічного прогресу. Безумовно, ці процеси не обминули й АН України, яка була найбільшою серед республіканських академій. Перебуваючи у нас, Мстислав Всеволодович неодноразово підкреслював, що наукові установи не повинні дублювати одна одну. Кожний інститут зобов'язаний мати власну конкретну мету, а досягаючи її, виходити на світовий науковий рівень. Так само прискіпливо він розглядав у Президії Академії наук СРСР один раз на рік у «Юр'їв день» питання про створення нових інститутів у республіканських академіях.

За безпосередньої підтримки академіка Келдиша в нашій Академії було проведено масштабну перебудову мережі наукових установ. Майже в усіх відділеннях наук з'явилися інститути, які працювали за новітньою проблематикою. Здійснювалася цілеспрямована робота зі створення потужної дослідно-конструкторської та дослідно-виробничої бази, яка в подальшому стала важливою складовою академічного науково-технічного потенціалу. За часів президентства М.В. Келдиша в АН УРСР почалася організація науково-технічних комплексів, які об'єднували інститут, конструкторське бюро, дослідні виробництва і заводи. Все це сприяло одержанню високих наукових результатів, розробленню прогресивних технологій, прискоренню їх практичного використання.

Таким чином, досягнення Академії наук України в 60—70-і роки минулого століття нерозривно пов'язані з титанічною діяльністю Мстислава Всеволодовича Келдиша, з його мудрими ініціативами та дружніми настановами.

Не можу не згадати про людські якості цієї надзвичайно обдарованої особистості, які яскраво проявлялися в різних службових і життєвих ситуаціях. Мене захоплювали характерні риси Мстислава Всеволодовича — виняткова ерудиція, організованість, допитливість та проникливість. Пам'ятаю, як він із справжньою, неприхованою зацікавленістю знайомився в нашому харківському Інституті радіофізики й електроніки з молекулярною біологією, яка тоді щойно зароджувалася. Учений заглиблювався в деталі цієї молоді науки і легко формулював конкретні пропозиції та зауваження. А здавалося, що це так далеко від його власних наукових інтересів. Тут йому надійно допомагали швидкий розум і феноменальна пам'ять.

У характері М.В. Келдиша поєднувалися енергійність і титанічна працездатність. Пригадую епізод, коли після напруженої роботи в Донецьку він знайшов сили й час, щоб відвідати шахту «Жовтнева». У шахтарському обмундируванні Мстислав Всеволодович спустився в лаву і там, у вугільній пилюці, за періодичної нестачі свіжого повітря ознайомився з роботою нового комбайна. А ми супроводжували його в цьому поході, пишаючись президентом. Відомо, що після відвідання шахти М.В. Келдиш особливо уважно ставився до поліпшення умов шахтарської праці і боротьби з силікозом — професійною хворобою шахтарів. Повернувшись у Москву, він доручив кільком інститутам зайнятися проблемою боротьби з раптовими викидами породи та вугілля.

Не менш показовим є і такий факт. Один з візитів Мстислава Всеволодовича в Укра-

їну співпав з наближенням до Венери автоматичних космічних апаратів. Він ніяк не міг відмовити собі, щоб особисто не подивитися на результати цього важливого експерименту в космосі. Після двох напружених трудових днів М.В. Келдиш двічі вночі вирушав до Центру далекого космічного зв'язку в Криму, а вранці повертався і на чолі делегації вчених всесоюзної Академії продовжував знайомитися з Морським гідрофізичним інститутом та Інститутом біології південних морів.

На минулому тижні делегація НАН України взяла участь в урочистих заходах з нагоди ювілею академіка Келдиша, які від-

булися в Москві. Цьому були приурочені дві наукові конференції — з теоретичної та прикладної математики й інформатики, а також з космічної науки. 10 лютого у Великій залі Президії РАН відбулося урочисте засідання, на якому були присутні керівники міністерств і відомств, учені та спеціалісти різних галузей.

Я сподіваюся, що у виступах, які пролунають сьогодні, у всій повноті розкриється яскравий образ Мстислава Всеволодовича Келдиша — великого вченого сучасності, талановитого організатора науки, найдостойнішого громадянина своєї Батьківщини.

Б.М. ЧЕТВЕРУШКІН,
член-кореспондент РАН,
директор Інституту прикладної математики ім. М.В. Келдиша РАН

Шановні учасники урочистих зборів! Шельмишановний Борисе Євгеновичу!

Насамперед я хотів би висловити вам щире подяку керівництва Російської академії наук, її президента Юрія Володимировича Лосева за організацію цих урочистих зборів, присвячених пам'яті нашого визначного співвітчизника Мстислава Всеволодовича Келдиша.

Ми також вдячні вам за те, що і Борис Євгенович, і його колеги взяли участь в урочистому засіданні, що відбувалося в Москві 10 лютого, і в науковій конференції, котру за два дні до того провели в нашій Академії наук. Коли я сказав «наша», я не обмовився. Воістину Мстислав Всеволодович працював і творив у нашій спільній країні, його наукова спадщина — наш спільний набуток.

Звісно, М.В. Келдиш — видатний діяч. Якщо порівняти його з кимось із учених, то аналог віднайти складно. Це великий нау-

ковець, його праці в царині загальної математики, дослідження із запобігання явищам шиммі та флатера послужили тому, що він назавжди залишиться в історії науки, серед її велетів.

Але Мстислав Всеволодович був і чудовим організатором. Йому вдалося змусити працювати той велетенський механізм радянської науки, як єдиний злагоджений оркестр. Він був державницькою людиною, розумів свою відповідальність перед країною. І, певно, це державницьке усвідомлення багато в чому допомагало йому вийти зі складних колізій з можновладцями, котрі йому траплялися.

Він був просто чудовою людиною. Знаєте, про багатьох учених говорять: «А ось тут він вчинив недобре». Про Мстислава Всеволодовича я такого не чув.

М.В. Келдиш зробив багато, зокрема для космічної галузі, розвитку авіації та загальної математики. Але я хочу як дирек-